

LATIJN
LEREN LEZEN
les 25

RENE VAN ROYEN

LES 25 VOOR HET ECHIE

de derde conjugatie, conjugatie III

Nu gaat het beginnen. Eerst krijg je het schema voor de nieuwe conjugatie alsof je zelf een Romein bent. Daarna ga je echt Latijn lezen. Ik begin deze les met het schema van ‘emo III’ als voorbeeld van een werkwoord van de derde conjugatie. Wanneer je daarmee klaar bent, ga je kennis maken met het Latijn van Seneca en voor het eerst iets lezen dat tweeduizend jaar geleden opgeschreven is.

De meeste vormen van ‘emo III kopen’, zullen je bekend voorkomen. Alleen de toekomstige tijd en de conjunctivus van de tegenwoordige tijd zijn anders. ‘Jij zult kopen’ is ‘emes’ met achteraan een lange ‘-e-’ en zonder ‘-b-’. ‘Omdat ik koop’ is ‘cum emam’ met een ‘-a-’ als dè klinker voor de conjunctivus van de tegenwoordige tijd.

Het slechte nieuws is dat de werkwoorden van deze derde conjugatie meestal onregelmatige stamtijden hebben. Een stamtijd heb je nodig om een stam te maken. En dat zijn er drie: de praesens-stam, de perfectumstam en de p.p.p.-stam. Van ‘emo III’ zijn de stamtijden ‘emo, emi, emptum, emēre III, kopen’ en zo staat het ook in het woordenboek. Van ‘emo’ maak je de praesens-stam ‘em-’, van ‘emi’ maak je de perfectum-stam ‘em-’ en van ‘emptum’ maak je de p.p.p.-stam ‘empt-.’ Met deze drie stammen kun je alle vormen van ‘emo’ maken.

De praesens-stam ‘em-’ zie je terug in het schema hiernaast. Alle onvoltooide tijden hebben ‘em-’ als stam. In het schema zijn de uitgangen vet gedrukt en staat de stam in gewone letters.

onvoltooiden actief

OEFFENING 1

Vertaal in het Latijn en gebruik alleen het praesens, het imperfectum en het futurum. Na ‘cum’, ‘omdat’ moet je altijd de conjunctivus gebruiken.

1. Ik zal kopen.
2. De Romein kocht (o.v.t.).
3. Omdat jij koopt.
4. Omdat jullie kochten.
5. Wij kopen.
6. Zij zullen kopen.

OEFFENING 2

Vertaal in het Nederlands.

1. Cum emam.
2. Emebas.
3. Emetis.
4. Cum emerent Romani.
5. Emimus.
6. Emebat Cicero.

ACTIEF	indicativus	conjunctivus	
praes. o.t.t	emo	emam	(omdat) ik koop
	emis	emas	
	emit	emat	
	emimus	emamus	
	emitis	ematis	
	emunt	emant	
imperf. o.v.t.	emebam	emerem	(omdat) ik kocht
	emebas	emeres	
	emebat	emeret	
	emebamus	emeremus	
	emebatis	emeretis	
	emebant	emerent	
fut. o.t.t.t.	emam		ik zal kopen
	emes		
	emet		
	ememus		
	emetis		
	ement		

voltooiden actief

De volgende oefeningen gaan over de voltooiden tijden van emo. De vormen daarvan zijn allemaal gebaseerd op de perfectum-stam

‘em-’. Deze stam staat in gewone letters, maar de uitgangen zijn ook hier weer dik gedrukt.

OEFFENING 3

Vertaal in het Latijn en gebruik alleen de voltooiden tijden.

1. De Romeinen hebben gekocht.
2. Omdat ik gekocht heb.
3. Wij hadden gekocht.
4. Jullie zullen gekocht hebben.
5. Omdat jij gekocht had.
6. Cicero heeft gekocht.

OEFFENING 4

Vertaal in het Nederlands.

1. Cum emissemus.
2. Emerunt.
3. Emerit.
4. Cum emeritis.
5. Emisti.
6. Cum emerim.

ACTIEF	indicativus	conjunctivus	
perf. v.t.t.	emi	emerim	(omdat) ik gekocht heb
	emisti	emeris	
	emit	emerit	
	emimus	emerimus	
	emistis	emeritis	
	emerunt	emerint	
plqpf. v.v.t.	emeram	emissem	(omdat) ik gekocht had
	emeras	emisses	
	emerat	emisset	
	emeramus	emissemus	
	emeratis	emissetis	
	emerant	emissent	
fut. ex. v.t.t.t.	emero		ik zal gekocht hebben
	emeris		
	emerit		
	emerimus		
	emeritis		
	emerint		

alles door elkaar

OEFENING 5

In deze oefening werk met andere werkwoorden van conjugatie III. De stamtijden van deze werkwoorden staan in de woordenlijst. Voor deze oefening gebruik je alleen de praesens-stam. Die maak je van de eerste stamtijd, de vorm die voor de Romeinse III staat.

1. Wij bedekken. 2. Ik geloofde. 3. Omdat Cicero vraagt. 4. Omdat de consuls leidden. 5. Jullie zullen voeren. 6. Jij bedekte.

OEFENING 6

Vertaal in het Nederland. In deze oefening staan alleen voltooide tijden die gemaakt zijn op basis van de perfectum-stam. De perfectum-stam maak je van het perfectum, de tweede stamtijd die achter de Romeinse III staat.

1. Cum tegerimus. 2. Crederunt. 3. Petivisti. 4. Vixerit. 5. Cum duxissent. 6. Egistis.

tego III, tegi, tectum	bedekken
credo III, credidi, creditum	geloven
peto III, petivi, petitum	vragen, eisen
vivo III, vixi, victum	leven
duco III, duxi, ductum	leiden
ago III, egi, actum	voeren, meenemen

OEFENING 7

En dan nu de passieve tijden. Vertaal in het Latijn en gebruik alleen de onvoltooide tijden van de lijdend vorm. Dat zijn de tijden met de praesens-stam ‘em-.’

1. Omdat ik gekocht word. 2. Jij zult gekocht worden. 3. Wij werden gekocht. 4. Jullie worden gekocht. 5. Omdat zij gekocht werden. 6. Zij zal gekocht worden.

OEFENING 8

Vertaal in het Nederlands.

1. Emimini. 2. Emetur. 3. Cum emamur. 4. Emeris. 5. Cum emeretur. 6. Emebar.

OEFENING 9

Nu volgen de voltooide tijden. Vertaal in het Latijn en gebruik alleen de voltooide tijden van het passivum.

1. Ik (meisje) ben gekocht. 2. Omdat wij (mannen) gekocht waren. 3. Jullie (meisjes) waren gekocht. 4. Omdat het cado gekocht is. 5. De cado's zullen gekocht zijn. 6. Omdat de roos gekocht was.

OEFENING 10

Vertaal in het Nederlands.

1. Empti sumus. 2. Empta eris. 3. Cum emptum esset. 4. Empti eratis. 5. Cum empta sint. 6. Emptus ero.

OEFENING 11

Vertaal in het Latijn.

1. Wij worden bedekt. 2. Omdat jullie meegenomen werden. 3. Jij zult geleid worden. 4. Omdat het leven geleefd wordt. 5. Zij zullen geloofd worden. 6. Omdat jullie geloofd worden.

OEFENING 12

Vertaal in het Nederlands.

1. Cum tectae sitis. 2. Acta erunt. 3. Credita es. 4. Cum ducti essemus. 5. Petita ero. 6. Vita victa est.

PASSIEF	indicativus	conjunctivus	
praes. o.t.t	emor	emar	(omdat) ik gekocht word
	emeris	emaris	
	emitur	ematur	
	emimur	emamur	
	emimini	emamini	
	emuntur	emantur	
imperf. o.v.t.	emebar	emerer	(omdat) ik gekocht werd
	emebaris	emereris	
	emebatur	emeretur	
	emebamur	emeremur	
	emebamini	emeremini	
	emebantur	emerentur	
fut. o.t.t.t.	emar		ik zal gekocht worden
	emeris		
	emetur		
	ememur		
	ememini		
	ementur		
perf. v.t.t.	empta/us/um sum	empta/us/um sim	(omdat) ik gekocht ben
	empta/us/um es	empta/us/um sis	
	empta/us/um est	empta/us/um sit	
	emptaec/i/a sumus	emptaec/i/a simus	
	emptaec/i/a estis	emptaec/i/a sitis	
	emptaec/i/a sunt	emptaec/i/a sint	
plqpf. v.v.t.	empta/us/um eram	empta/us/um essem	(omdat) ik gekocht was
	empta/us/um eras	empta/us/um esses	
	empta/us/um erat	empta/us/um esset	
	emptaec/i/a eramus	emptaec/i/a essemus	
	emptaec/i/a eratis	emptaec/i/a essetis	
	emptaec/i/a erant	emptaec/i/a essent	
fut ex v.t.t.t.	empta/us/um ero		ik zal gekocht zijn
	empta/us/um eris		
	empta/us/um erit		
	emptaec/i/a erimus		
	emptaec/i/a eritis		
	emptaec/i/a erunt		

en dan nu je eerste echte latijn

Wat er nu aan Latijnse zinnestukjes komt, is echt. Opgeschreven door een Romein die tweeduizend jaar geleden leefde. Zijn naam is Seneca en hij werd geboren in 4 v.C. en stierf in 65. In zijn tijd was hij bekend en beroemd als tekstschrijver en veel van de redevoeringen die keizer Nero uitsprak, had hij gemaakt. Voor deze keizer schreef Seneca in het jaar 55 een stuk dat ‘De clementia’ heet. Dat betekent ‘over de vergevingsgezindheid’ en daarin lezen wij hoe Nero - volgens Seneca dan - over zichzelf en zijn positie als keizer dacht. Hier volgen een paar zinnen uit dit stuk.

de clementia I,1-2

1. Iuvat (me) immittere oculos in hanc immensam multitudinem, discordem, seditiosam, impotentem. 2. Egone ex omnibus mortalibus placui electusque sum, qui in terris deorum vice fungerer? 3. Ego vitae necisque gentibus arbiter. 4. Ex nostro responso laetitiae causas populi urbesque concipiunt.

toelichting:

In deze zinnestukjes is keizer Nero aan het woord en hij is ook de ik-figuur die je hier tegenkomt. ‘Ik’ is ‘ego’ in het Latijn en dat is de onderwerpsvorm. ‘Me’ betekent ‘mij’ en is de accusativusvorm.

Romeinen hadden een heel speciale manier om ‘en’ te zeggen. Ze plakten dan de letters ‘-que’ aan het woord. Dit ‘-que’ erachter betekent hetzelfde als ‘et’ ervoor. Dus ‘necisque’ in zin 3 betekent ‘...et necis...’ Hanc is de F4 vorm van het Latijnse aanwijzende voornaamwoord, ‘deze.’ Aanwijzende voornaamwoorden congrueren net als bijvoeglijke naamwoorden met het zelfstandige naamwoord waar ze bij horen. De bijvoeglijke naamwoorden ‘discors’ en ‘impotens’ vormen hun naamvallen op de manier van ‘lex, consul en flumen.’

Romeinen gebruikten geen vraagteken, maar zetten de letters ‘-ne’ achter een woord. Egone vertaal je dus met ‘Ik?’

Qui is de M1 vorm van het Latijnse betrekkelijke voornaamwoord, ‘... ik, die...’ Noster is een bezittelijk voornaamwoord dat ‘ons’ betekent. Het vormt zijn naamvallen op de manier van ‘bonus’. Alleen is de M1 vorm ‘noster’, de F1 vorm is ‘nostra.’

Van de zelfstandige naamwoorden in de woordenlijst geef ik steeds de onderwerpsvorm en de genitivus. Daaraan kun je zien tot welke declinatie een woord behoort en hoe het dus zijn naamvallen vormt.

iuvo I	helpen
iuvat me (uitdrukking)	het bevat mij
immitto III, immisi, immissum	sturen
oculus, oculi M	oog
in (plus accusativus)	naar
hanc (aanwijzend voornaamwoord)	deze (F4)
multitudo, multitudinis F	massa (hier het volk van Rome)
immensus adj.	onmetelijk
discors, discordis adj.	onenig
seditiosus adj.	oproerig
impotens, impotentis adj.	machteloos
Egone	Ik?
mortalis, mortalis M	mens, sterveling
placeo, placui, placitum II	in de smaak vallen
eligo, elegi, electum III	uitkiezen
qui	die (M1)
vicis, vicis F	plaats, rol
fungor III	zich kwijten van (waarvan staat in de ablativus)
gens, gentis F	volk
nex, necis F	dood
arbiter, arbitri M	rechter
nostro adj.	ons (N5)
responsum, responsi N.	antwoord, reactie
laetitia, laetitiae F	vreugde
causa, causae F	reden
urbs, urbis F	stad
concipiunt	krijgen (3e persoon meervoud)

